

Întrucit romanul « Deziderie » n-avea un conținut specific catolic, ci general-mistic, el a putut fi tradus în diferite limbi, mai ales în medii reformate, strecurându-se în cele din urmă și la ortodocși. În 1688 Theofan din Moscova, despre care nu se cunosc alte date, îl traduce în slavonă. În 1785 se tipărește pentru prima oară la Petersburg, în tipografia lui Wilkowski și Galeonicov¹. Traducerea în limba slavonă a romanului « Deziderie » era cunoscută pînă acum și în trei manuscrise, toate păstrate în Biblioteca de Stat « V. I. Lenin » din Moscova, cel mai vechi datînd — după indicațiile primite de la secretarul științific M. Ritaia, din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea². Manuscrisul nostru adaugă deci o a patra copie, cea mai veche, datînd din prima jumătate a sec. al XVIII-lea.

Se pune întrebarea dacă versiunea slavă a fost tradusă și în limba romînă. Un răspuns pozitiv pare să ni-l ofere « *Formularnica Vedomostie a sfintii Mănăstiri Dobrușa pe anul 1809* » care se păstrează în « Arhiva Mitropoliei Moldovei ». Între cărțile romînești manuscrise ca « *Divanul lumii* », « *Pateric* », « *Scara* » etc. se află înregistrată, la foaia 19 și « O carte scrisă cu mina Disiderie ». E singura mențiune care ar indica traducerea în limba romînă a romanului Desiderie. Nu credem că referința privește un manuscris slavon, întrucit lista cuprinde, în rest numai cărți în limba romînă.

II. Un manuscris inedit al lui Vartolomei Măzăreanu, din 1770.

Arhimandritul Vartolomei Măzăreanu (circa 1710—circa 1790) este o figură cunoscută pentru activitatea sa culturală. Egumen la mănăstirea Putna din 1756, trece în august 1768 în același rang la mănăstirea Solca, unde va rămîne pînă la 1774. În timpul stăreției sale de la Solca este ales în deputația Țării Moldovei pentru a merge la St. Petersburg, împreună cu deputația din Muntenia. La sfîrșitul anului 1769 și în prima jumătate a anului 1770, cele două deputații compuse din mireni și fețe bisericești, în frunte cu Grigorie, mitropolitul Ungrovlăhiei (1700—1787, mitropolit între 1760—1787) și Inochentie, episcopul de Huși, erau trimise la împărăteasa Ecaterina II a Rusiei, cerînd sprijin pentru eliberarea Țărilor Romîne. Deputația a plecat la 26 decembrie 1769 și a ajuns la St. Peterburg la 9 martie 1770. La 28 martie 1770, cele două deputații sînt primite de împărăteasa Ecaterina a II-a, în fața căreia s-au rostit cuvîntări³.

La St. Peterburg, arhimandritul Vartolomei Măzăreanu a tradus în luna aprilie 1770 o *Liturghie arhierască*⁴. El rămîne acolo mai bine de 6 luni, adică de la 26 decembrie 1769 pînă la 20 iulie 1770, cînd pleacă spre mănăstirea Solca⁵. În acest timp, el traduce a doua lucrare, din limba slavonă rusă în limba romînă, în luna iunie, sub titlul de *Hirotoniile și sfințirea antimiselor*.

La cele peste 80 de scrieri ale lui Vartolomei, cunoscute sau semnalate⁶, adăugăm acest manuscris inedit, tradus la St. Peterburg în iunie 1770, care se păstrează la familia C. Donose din Iași.

Descrierea manuscrisului

Manuscrisul este în mărime de 31 × 25 cm, fiind datat din 1770. Hirtia albă, plină, vărgată. Are 60 de pagini, 30 foi, numerotate cu literele alfabetului chirilic în roșu, original. Filigranul unor foi are literele F. K. G, la mijloc, și cifrele 1770 jos; alte foi au stemă cu semne heraldice, dragoni și vulturi. Scrierea este curată, dreaptă, cu cerneală neagră și roșie. Frontispiciile, titlurile, colontitlurile, literele începătoare, indicațiile tipiconale și literele mari din text sînt în roșu. Pagina are textul încadrat în trei linii și la începutul fiecărei rînduiri are cîteva linii ornamentate în roșu și negru. Excepție face pagina 37, unde ornamentul este totul în negru. Finalurile (p. 17, 36) sînt linii în negru. Legătura manuscrisului este originală, carton îmbrăcat în piele cafenie lucioasă. Marginile scoartelor și cotorul sînt ornamentate cu linii înflorite, iar la mijloc pe ambele părți exterioare este imprimată floarea stilizată poleită cu aur. Rîndurile în pagină variază de la 27 rînduri (p. 23) pînă la 30 de rînduri (p. 37). Scrisul este al unei singure mîini, autograful lui Vartolomei Măzăreanu.

¹ V. S. Sопісов, *Русская библиография*, partea II, S. Petersburg, 1904, Nr. 3154, înregistrează această ediție. *Русский библиографический словарь*, S. Petersburg 1913, p. 454 înregistrează numele tălmăcitului: Theofan. A. I. Sobolevski în *Переводная литература Московской Руси XVI—XVII вв.*, S. Petersburg, 1903, p. 206—207, descrie mai amănunțit cuprinsul traducerii. Alte informații despre ediții slave și despre biografia traducătorului nu se cunosc.

² 1. Ms. OP. 31, cu scriere cursivă, din a 2-a jum. a sec. XVIII, 2. Ms. Ф. 310/528, cu scriere semi-uncială din sec. al XIX-lea, cu titlul prescurtat. 3. Ms. Ф. 98/1455, scris în jurul anului 1800. (Date comunicate de M. Ritaia la cererea noastră, într-o scrisoare din 4 mai 1961).

³ Mihail Kogălniceanu, în « Arhiva Romînească », I, ediția II, Iași, 1860, p. 196 și Teodor Codrescu, *Uricariul*, vol. XXVI, Iași, 1889, p. 207; ibidem, vol. IX, Iași, 1887, p. 166—167.

⁴ Dimitrie Dan, *Arhimandritul Vartolomei Măzăreanu*, București, 1914, p. 31—32.

⁵ Ibidem, p. 6.

⁶ Ibidem, p. 63—64.